

Záróbeszámoló Tempus Közalapítvány kutatói ösztöndíja, 2021-2022.

Mongóliai kutatómunka

Mobilitásom célja mongóliai tanulmányút volt, pontosabban a 16-20. században a Nyugat-Mongóliában elterülő Hangáj-hegység és annak gazdaszelleme, Hangáj kán tiszteletére írt körülbelül 50 tibeti és 4 mongol nyelvű szent szöveg és az istenség képi ábrázolásainak tanulmányozása Ulánbátor négy gyűjteményében (Nemzeti Könyvtár: 37 szöveg, Mongol Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete: 3 szöveg, Ulánbátor Városi Könyvtár: 1 szöveg, Damdinsüren Házi múzeum: 3 szöveg), valamint a Hangáj övezet négy megyéjének (Övörkhangai, Arkhangai, Bayankhongor és Zavkhan) múzeumaiban és kolostoraiban.

A hat hónapra megítélt ösztöndíjból ezen alkalmmal csupán két hónapot tudtam felhasználni (2021. szept. 1-okt. 25.), mely időszakot a Mongol Tudományos Akadémia Történelmi és Néprajztudományi Intézetének vendégkutatójaként töltöttem.

A két hónap alatt – terveimnek megfelelően – négy, ulánbátori intézményben végeztem kutatást a Hangáj-hegység szent szövegeit tanulmányozva (fénymásolás nem lehetséges).

- Az Ulánbátor Városi Múzeum egyetlen szövegét lejegyeztem; digitálisan is rendelkezésemre bocsájtották.
- A Damdinsüren Házi Múzeum három tibeti szövegéből mindet lejegyeztem, sőt digitálisan is rendelkezésemre bocsájtották.
- A Mongol Tudományos Akadémia Nyelv- és Irodalomtudományi Intézetének három szövegéből a mongol nyelvű szöveget áttekintettem, az egyik, hosszú tibeti szöveget félig leírtam, de kutatásomat gyűjteményrendezés miatt fel kellett függesztenem. Biztosítottak arról, hogy következő mongóliai látogatásom során lesz mód mindhárom szöveg teljeskörű tanulmányozására.
- A Mongol Nemzeti Könyvtár Tibeti Gyűjteményének 37 szövegéből 15-öt ártírtam, melyből 7-et digitálisan is rendelkezésemre bocsájtottak. Időhiány miatt a kutatást nem tudtam teljes mértékben befejezni, de a beszakadt szövegek visszavárnak (esetleg megrendeléssel digitális változók megszerezhető). A három, rövid, mongol nyelvű szöveghez nem kezdtem hozzá.

Mivel a SARS-CoV19 vírushelyzet miatt vidéki terepmunkára nem kerülhetett sor, „telefonos adatgyűjtéssel” igyekeztem tájékozódni, mely kolostorokban használnak ma is a Hangáj-hegység kultuszához kapcsolódó szent szövegeket, birtokolnak festményeket. E részleges kutatásból az alábbi eredményre jutottam:

- Övörkhangai megye: 1. Mongólia első kolostora, az 1586-ban épült Erdene Zuu havi haragvó istenségeknek szóló szertartásain használja a könyvtárban hozzáférhető egyik, általam leírt szöveget, valamint éves szertartást tart a hegység helyszellemének tiszteletére. 2. A régmúlta visszatekintő Baruun khüree kolostornak vannak régi szövegei, melyeket az 1937-es kolostorrombolásig használtak, azonban a Hangáj teljes kultuszát még nem élesztették fel, csupán egyik csúcsánál mutatnak be áldozatot. 3. Khujirt, Uyanga járás kolostorainak és a Tövhön remetelak gyakorlatának része a Hangáj kultusza, a szövegek későbbi, személyes tanulmányozására lesz mód.
- Arkhangai megye: A megyeközponti Zayaiin khüree havi, haragvó istenségeknek szentelt szertartásain olvassa a 2. Zaya geegen által írt Hangáj füstáldozatot, valamint éves szertartást mutat be az egyik hegycsúcsnál, ötévente nemzeti áldozatot a Hangáj-hegység második legnagyobb csúcsánál. A járási kolostorok kultuszának tanulmányozása később lehetséges.

- A további két megye (Bayankhongor, Zawkhan) főapátjai rendelkezésre állnak a szövegeket fellelésében, valamint – mint kiderült - az északi Hövsgöl megye déli részén is tisztelik a Hangáj-hegységet, így a kutatás ezen résszel is kibővítendő a jövőben.

A vidéki kolostorokra vonatkozó fenti adatgyűjtés során tíz szöveget sikerült digitálisan megszerezni és átírom. A Hangáj-hegység kevés képi ábrázolását vidéki kolostorokban őrzik, így csak a közzétett három ábrázolást tudtam tanulmányozni.

Előzetes konklúzió

A kutatómunka során átírt szöveg kb. 80 oldal. Az egyes szövegek különböző hosszúságúak, található köztük felajánlás, aranyital-áldozat, füstáldozat, áldozati sütemény felajánlás, bőséget kérelmező rítus, ünnepi áldozat, ima, stb. Bizonyos szövegeknek több, kéziratos változata létezik, mely mutatja az adott szöveg széles körű, egykori használatát. A gazdag könyvtári anyag és a jelenlegi kolostorok gyakorlata területspecifikációt mutat, pl. az Övörkhangi megyei Lamiin geegen (XVII. sz.) által írt szent szöveg terjedt el Övörkhangaiban, a Zavkhan megyei IV. Yalguusan khutagt (XVIII. sz.) szövege Zavkhan megyében, stb. A bámulatos könyvtár anyag tartalmaz kifejezetten mongol szentek által írt (II. Zaya pandita, I. Lamiin geegen, IV. Yalguusan khutagt), széles körben elterjedt, illetve egyedülálló, a kor magasszintű buddhizmus és tibeti nyelvismeretét tükröző szövegeket (Shiva Shireet, XVII. sz.), de úgy tűnik, hogy a tibeti, VI. Panchen Láma által a mongolok kérésére írt részletes szöveg gyakorlatai több későbbi gyakorlat alapjául szolgálnak. A szövegek fordítása fogja láttatni a tibeti és mongol buddhizmus XVII-XVIII. századi eme összekapcsolódását, valamint a jövőben azonosítható lesz a négy mongol szöveg (magyar gyűjteményben is őriznek egyet!) tibeti alapszövegét vagy a mongol szöveg egyediségét.

Eredmények tervezett közzététele

A szövegek fordítása még nem történt meg, de az eredmények közzétételét

- 2022. évi hazai és nemzetközi konferenciákon (pl. International Association of Mongol Studies ötéves kongresszusa, 2022. nyár; Negyedik nemzetközi konferencia a mongol buddhizmus aspektusairól, ELTE BTK: Növény- és állatvilág, bioetika, 2022. okt.)
- egyes szövegek forráskiadását fordítással (magyar/angol nyelven) konferencia kiadványokban, tudományos folyóiratokban tervezem
- 2022. dec. 1-től elnyert OTKA FK pályázatomból részeként a munkaterv 3. részét képezi a Hangáj-hegység kultuszának részletes vizsgálata, melynek során az összes szöveg kiadását, angol nyelvű fordítását tervezem.

Ezúton szeretném megköszönni a Tempus Közalapítvány támogatását. Bár a hathónapos út Vis Major okok miatt két hónapra rövidült, bőséges anyagot sikerült gyűjtenem számos publikációhoz, valamint a téma részletes kutatását kívánom megvalósítani az elkövetkezendő években. A Mongol Tudományos Akadémia Történelmi és Régészeti Intézete a kutatásomhoz szükséges minden körülményt biztosított.

Tisztelettel:

Telegi Krisztina

Budapest, 2021. november 23.